

บทที่ 2

ความเป็นมาของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา

ความหมายของพระสงฆ์

พระสงฆ์ หมายถึง หมู่ชนที่ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย หมู่สาวกของพระพุทธเจ้า¹

พระสงฆ์ ในความหมายของพระสูตร จึงหมายเอาท่านผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวแม้เพียงรูปเดียวก็ได้ชื่อว่าเป็นพระสงฆ์ แต่ในความหมายทางพระวินัยนั้น ท่านหมายเอาภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป จึงชื่อว่าพระสงฆ์ ในด้านสังฆคุณ และสังฆรัตนะ ความหมายกลับครอบคลุมพระอรหันตบุคคละทุกระดับ ทุกภาวะ เพราะท่านใช้คำว่า “นี่คือใคร? คู่แห่งบุรุษ ๔ บุรุษบุคคละ ๘ นี่คือพระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า”²

พระสงฆ์รูปแรกในพระพุทธศาสนา

การเกิดพระภิกษุรูปแรกของพระพุทธศาสนา คือ หลังจากพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ในคืนวันเพ็ญวิสาขมาสเดือน 6 แล้วทรงประทับเสวยวิมุตติสุขต่อมาอีก 7 สัปดาห์ ต่อจากนั้นก็ทรงพิจารณาบุคคลที่จะแสดงธรรมโปรดเป็นกัณฑ์แรก มีพระดำริถึง อาฬารดาบส และ อุททกดาบส แต่ท่านทั้งสองได้เพ็งมรณะ จึงทรงดำริถึงปัญจวัคคีย์ซึ่งเป็นผู้มีอุปการคุณมากต่อพระองค์ ได้เสด็จไปโปรดปัญจวัคคีย์ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงกรุงพาราณสีในวันเพ็ญอาสาฬหมาสเดือน 8 และทรงแสดงปฐมเทศนาพระธัมมจักกัปปวัตตนสูตร³ โดยท่านโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรม คือ บรรลุโสดาบัน จึงกราบทูลขอบวชในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า

¹ พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตฺโต) , *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์* (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหา-จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531) , หน้า 185 (ในปัจจุบันคือ พระพรหมคุณาภรณ์)

² พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ วิฑูญาโณ) , *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา* (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา-จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , พิมพ์ครั้งที่ 4/2542) , หน้า 63

³ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร คือ ธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงว่า บรรพชิตไม่ควรประพฤติด่วนที่สุด 2 ประการ คือ การเสวยสุขในกามคุณอารมณ์ และ การเบียดเบียนตนให้ลำบาก (ทรมานตน) แล้วทรงแสดงถึงทางสายกลาง ที่ก่อให้เกิดดวงตาเห็นธรรม ก่อให้เกิดปัญญา ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 และทรงแสดงด้วยอริยสัจ 4 ศึกษารายละเอียดได้ใน *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสยามรัฐ* , พระวินัยปิฎก เล่มที่ 4 มหาวรรค ภาค 1 ข้อ 13 - 17, หน้า 1 - 19.

“เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์ โดยชอบเถิด”⁴ จากพุทธคำรัสนี้ ท่านโกณฑัญญะก็เป็นภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา

วิธีการอุปสมบทพระสงฆ์

การบวชวิธีนี้เรียกว่า *เอหิภิกขุอุปสัมปทา* ตามด้วย ท่านวัปปะ ท่านภัททิยะ ท่านมหานามะ และท่านอัสสชิ ตามลำดับ ต่อจากนั้นพระพุทธองค์ทรงแสดง อนัตตลักขณสูตร⁵ ซึ่งเป็นผลทำให้มีพระอรหันต์เกิดขึ้น 6 รูปในโลก รวมทั้งพระพุทธเจ้าด้วย หลังจากนั้นพระพุทธองค์ได้โปรดยสะกุลบุตรและตามด้วยสหายอีก 54 คน โดยทรงแสดง อนุปฺพพิททา⁶ และ อริยสัจ 4 ทำให้ได้ดวงตาเห็นธรรม และทูลขออุปสมบท ทรงอุปสมบทให้โดยเอหิภิกขุอุปสัมปทา ต่อมา ทรงสั่งสอนจนสำเร็จเป็นพระอรหันต์ รวมเป็นพระอรหันต์ 61 องค์ นับว่ามีจำนวนมาก พอสมควร พระพุทธเจ้าจึงส่งพระภิกษุทั้ง 60 รูปไปประกาศพระศาสนา โดยให้ไปทิศละ 1 รูป ดัง พุทธคำรัสว่า “ ดูกรภิกษุทั้งหลายเราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ พวกเธอจงเที่ยวจาริก เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์แก่กุลและมีความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปรวมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะครบบริบูรณ์ บริสุทธี สัตว์ทั้งหลายจำพวกที่มีรูปคือกิลีสในจักขุน้อย มีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมี...”⁷

ส่วนพระพุทธองค์จะเสด็จไปแสดงธรรมยัง ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ระหว่างทางได้ทรงพบกับ ภัททวัคคิยกุมาร มีจำนวน 30 คน มาเที่ยวเล่นพร้อมกับภริยา แต่มีสหายคนหนึ่งไม่มีภริยา ได้นำหญิงโสเภณีมา เมื่อเปลอหญิงโสเภณีได้ลักเอาห่อสิ่งของหนีไป จึงพากันตามหา และได้พบ

⁴ พระวินัยปิฎก เล่มที่ 4 มหาวรรค ภาค 1 ข้อ 18 (*พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสยามรัฐ*), หน้า 19

⁵ อนัตตลักขณสูตร เป็นพระสูตรที่แสดงลักษณะแห่งเบญจขันธ์ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ว่าเป็นอนัตตา ศิกษารายละเอียดได้ใน *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสยามรัฐ*, พระวินัยปิฎก เล่มที่ 4 มหาวรรค ภาค 1 ข้อ 20-24 , หน้า 20-24

⁶ อนุปฺพพิททา เป็นเทศนาที่แสดงโดยลำดับจากง่ายไปหายากเพื่อเตรียมจิตใจของผู้ฟังให้พร้อมที่จะรับฟัง อริยสัจ มี 5 คือ 1) ทานกถา ที่พรรณนาทาน 2) สิลกถา ที่พรรณนาศีล 3) สักคกถา ที่พรรณนาสวรรค์ 4) กามา ทินวกถา ที่พรรณนาโทษของกาม 5) เนกขัมมานิสังสกถา ที่พรรณนาอานิสงส์ของการออกจากกาม ศิกษารายละเอียดได้ใน สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก *45 พรรษาของพระพุทธเจ้า* , (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย , 2539) , หน้า 30-33.

⁷ พระวินัยปิฎก เล่มที่ 4 มหาวรรคภาค 1 ข้อ 32 (*พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสยามรัฐ*), หน้า 32

พระพุทธเจ้า กราบพูลถามหาหญิงนั้น พระพุทธองค์ตรัสถามกุมารเหล่านั้นว่า จะแสวงหาสตรีดี หรือจะแสวงหาตนดี เมื่อกุมารทูลว่า แสวงหาตนดีกว่า จึงทรงแสดง อนุปพิภพิกา และ อริยสัง กุมารเหล่านั้นได้ดวงตาเห็นธรรม ขออุปสมบท ก็ทรงประทานอุปสมบทให้แล้วส่งไปประกาศพระ ศาสนา ส่วนพระองค์ก็เสด็จต่อไปอุรุเวลาเสนานิคม ทรงโปรดชฎิล สามพี่น้อง คือ อุรุเวลกัสสปะมี บริวาร 500 คน น้องคนที่สอง นทีกัสสปะ มีบริวาร 300 คน น้องคนสุดท้าย คยาก็กัสสปะ มี บริวาร 200 คน โดยทรงแสดงฤทธิ์ต่างๆ อาเทศนาปาฏิหาริย์ วิธีดัดใจต่างๆ จนอุรุเวลกัสสปะ คลายจากความสำคัญผิดว่าตนเป็นพระอรหันต์ และทูลขออุปสมบทพร้อมบริวาร ได้ลอบนำเครื่อง สำหรับชฎิลทิ้งเสียหมด นทีกัสสปะ และคยาก็กัสสปะ ตามมาเห็นพี่และคณะบวชเป็นพระภิกษุ จึง บวชตาม หลังจากนั้นพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดง อาทิตตปริยายสูตร ชฎิลทั้ง 1000 คนได้สำเร็จเป็น พระอรหันต์ ต่อจากนั้นก็เสด็จไปยังเมืองต่างๆ ได้สาวกเพิ่มขึ้น ๆ

ส่วนพระภิกษุที่ถูกส่งไปประกาศพระศาสนายังถิ่นฐานต่างๆ เมื่อมีผู้เลื่อมใสจะขอบวช พระภิกษุเหล่านั้นก็จะพาผู้มีศรัทธานั้นมาเฝ้าพระพุทธองค์เพื่อทรงประทานการอุปสมบท แต่ ภายหลังมีจำนวนผู้เลื่อมใสมากขึ้น พระพุทธเจ้าทรงพระดำริเห็นความลำบากของทั้งพวกภิกษุ และทั้งกุลบุตรผู้มุ่งบรรพชาอุปสมบท ที่มาจากทิศต่างๆ จากชนบทต่างๆ เพราะทางกันดาร ไปมา ไม่สะดวก จึงทรงอนุญาตให้สาวกนั้นแหละบรรพชาอุปสมบท แก่กุลบุตร ในทิศนั้นๆ ในชนบท นั้นๆ วิธีนี้เรียกว่า *ติสรณคมนูปสัมปทา*^๙ เมื่อพระภิกษุบวชเข้ามาไม่มีอุปัชฌาย์ ไม่มีใครตักเตือน ไม่มีใครพร่ำสอน ย่อมมุ่งห่มไม่เรียบร้อย มีความประพฤติต่างๆ ไม่เรียบร้อย คนทั้งหลายจึงเพ่ง โทษ ตีเตียน ด้วยปรารภเหตุนี้ พระพุทธเจ้าจึงทรงสั่งให้พระภิกษุที่บวชเข้ามาถืออุปัชฌาย์ก่อน คือพระที่บวชเข้ามาต้องมีภิกษุผู้บวชมานานเป็นผู้ดูแล ตักเตือน สั่งสอน เท่ากับว่าพระพุทธเจ้าเริ่ม มอบอำนาจให้พระสาวกปกครองกันเองบ้างแล้ว โดยใครเป็นอุปัชฌาย์ของใคร ก็ต้องดูแลตักเตือน ศิษย์ของตน

ในกาลต่อมา เมื่อพระสงฆ์สาวกมีจำนวนมากขึ้น พระพุทธเจ้าจึงเห็นสมควรมอบหมาย ให้หมู่สงฆ์เป็นใหญ่ในการบริหารหมู่คณะ โดยให้หมู่สงฆ์ทำหน้าที่ในการพิจารณารับบุคคลเข้ามา

^๙ ติสรณคมนูปสัมปทา เป็นการอุปสมบทด้วยไตรสรณคมน์ คือ ให้ผู้จะบวช ปลงผมและหนวดแล้ว ให้นุ่งผ้ากาสาเว (ผ้าข้อมผ้าสำหรับพระ) แล้วเปล่งวาจาแสดงตนถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ศึกษา รายละเอียดได้ใน *พระไตรปิฎกและอรรถกถาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย* , พระวินัยปิฎก เล่มที่ 4 มหาวรรค ภาค 1 ข้อ 34, หน้า 73 – 83 ต่อมาเมื่อพระพุทธเจ้าทรงห้ามการอุปสมบทด้วยวิธีนี้ ก็ทรงอนุญาต การบวชด้วยไตรสรณคมน์นี้ ให้เป็นวิธีบวชสามเณรสืบมาจนถึงปัจจุบันนี้ โดยมีพระราหุลกุมารเป็นสามเณรรูป แรก ศึกษารายละเอียดได้ใน *พระไตรปิฎกและอรรถกถาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย* พระวินัยปิฎก เล่มที่ 4 มหาวรรค ภาค 1 ข้อ 118, หน้า 280-283.

บวช คือให้มีพระภิกษุประชุมครบองค์กำหนด มีรูปหนึ่งเป็นพระอุปัชฌาย์ มีผู้สวด สวดถึง 4 ครั้ง โดยเสนอญัตติในสงฆ์ 1 จบ สวดประกาศกันอีก 3 จบ เท่ากับได้รับความยินยอมของภิกษุทั้งปวงผู้เข้าประชุมเป็นสงฆ์นั้น วิธีนี้เรียกว่า *ญัตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา*⁹ องค์กำหนดของสงฆ์ผู้ให้อุปสมบทนั้นในประเทศที่มีพระคัมภีร์ ซึ่งในครั้งนั้นที่เอามัชฌมประเทศ 10 รูป (มัชฌมประเทศ คือ ถิ่นกลางที่มีความเจริญรุ่งเรือง), ในประเทศที่หาพระยาก ซึ่งที่เอาปัจฉิมชนบทเพียง 5 รูปก็ได้¹⁰ (ปัจฉิมชนบท คือ หัวเมืองชั้นนอก ถิ่นที่ไม่เจริญ) การอุปสมบทด้วยวิธีนี้ยังใช้มาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงให้เลิกวิธีอุปสมบทด้วยไตรสรณคมนุปสัมปทา ที่เป็นการอนุญาตให้พระภิกษุเฉพาะรูปบวชกุลบุตร และตั้งแต่นั้นมาพระพุทธองค์ก็ทรงงดอุปสมบทให้แก่ใครอีก ดังนั้นเท่ากับได้ทรงมอบให้สงฆ์เป็นใหญ่ในการอุปสมบทและในสังฆกรรมทั้งปวง

คุณสมบัติของผู้ขออุปสมบท

ด้วยต่อมาเมื่อมีบุคคลต่างๆเข้ามาขออุปสมบทเป็นพระสงฆ์มากขึ้นๆ ก็มีเหตุการณ์เกิดขึ้นในการที่สงฆ์ได้ให้การอุปสมบทแก่ผู้ไม่สมควร พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติห้ามบวชให้กับบุคคล 2 ประเภท คือ

1. *ประเภทที่ห้ามบวชให้เด็ดขาด แม้หากบวชแล้วทราบภายหลังก็ต้องสึกไป* มีทั้งหมด 11 ประเภท ได้แก่ กะเทย (บัณเฑาะก์) คนลักเพศ (คือบวชเอาเองโดยไม่ถูกต้อง) ภิกษุที่ไปเข้ารีตเดิยรติย์ (ผู้ไปเข้าลัทธิศาสนาอื่น) สัตว์ครึ่งจันฉาน ผู้ฆ่ามารดา ผู้ฆ่าบิดา ผู้ฆ่าพระอรหันต์ ผู้ข่มขืนนางภิกษุณี ผู้ทำสงฆ์ให้แตกกัน ผู้ประทุษร้ายพระพุทธเจ้าถึงยังพระโลหิตให้ห้อ คนมีอวัยวะ 2 เพศ (อุกโตพยัญชนก)

⁹ การอุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกัมมกรรมนี้ มีราชพราหมณ์ เป็นบุคคลแรกที่ได้รับอุปสมบท โดยมูลเหตุ คือ ราช-พราหมณ์ได้เที่ยวไปหาภิกษุทั้งหลายเพื่อขอบวช แต่ไม่มีพระภิกษุรูปใดรับอุปสมบทให้ราชพราหมณ์ ครั้นเมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบ จึงตรัสถามว่า ใครระลึกถึงบุญคุณของพราหมณ์นี้ได้บ้าง พระสารีบุตรทูลว่า พราหมณ์นี้เคยถวายอาหาร 1 ทัพพี พระพุทธองค์จึงทรงให้พระสารีบุตรอุปสมบทให้ราชพราหมณ์ พระสารีบุตรจึงทูลถามถึงวิธีที่จะบรรพชาอุปสมบทราชพราหมณ์ พระพุทธเจ้าจึงทรงตรัสในพระเหตุนี้ ห้ามการอุปสมบทด้วยไตรสรณคมนัน โดยอนุญาตการอุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกัมมกรรมแทน *พระไตรปิฎกและอรรถกถาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พระวินัยปิฎก เล่มที่ 4 มหาวรรค ภาค 1* ข้อ 85, หน้า 166-168

¹⁰ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, *สารานุกรม พระพุทธศาสนา* (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2465), หน้า 84.

2. ประเภทที่ไม่ควรให้อุปสมบท หากบวชแล้ว พระสงฆ์ผู้บวชให้ ต้องอาบัติทุกกฏ แต่ผู้บวชยังสามารถดำรงภาวะเป็นพระภิกษุได้ เช่น ผู้ไม่มีอุปชฌาย์ ผู้ไม่มีบาตร ผู้ไม่มีจีวร คนพิการ ฯลฯ

นอกจากนั้น พระพุทธเจ้าทรงห้ามบวชคนเป็นโรค 5 ชนิด คือ โรคเรื้อน ฝี โรคกลาก โรคมอคร่อ (โรคหลอดลมโป่งพอง) โรคลมบ้าหมู หรือ ห้ามบวชให้ข้าราชการ โจรที่มีชื่อหมายจับ ฯลฯ¹¹ ดังนั้นก่อนที่สงฆ์จะพิจารณารับบุคคลเข้ามาบวชจึงจะต้องสอบถามคุณสมบัติก่อน เรียกว่า ถามอันตรายิกกรรม (สิ่งที่เป็นอันตรายทำให้บวชไม่ได้) ดังนี้ “*เณระ ผู้มีชื่อนี้ เจ้าฟังนะ นี่เป็นกาลสัจย์ กาลจริงของเจ้า เราจะถามสิ่งที่เกิดแล้ว มีอยู่ ฟังบอกว่ามี ไม่มี ฟังบอกว่ามีไม่มี อาพาธเห็นปานนี้ของเจ้ามีหรือ คือ โรคเรื้อน ฝี โรคกลาก โรคมอคร่อ ลมบ้าหมู? เจ้าเป็นมนุษย์หรือ เป็นชายหรือ เป็นไทหรือ ไม่มีหนี้สินหรือ มิใช่ราชภักฎหรือ มารดาบิดาอนุญาตแล้วหรือ มีปีครบ ๒๐ แล้วหรือ บาตรจีวรของเจ้ามีครบแล้วหรือ เจ้าชื่ออะไร อุปชฌาย์ของเจ้าชื่ออะไร?*”¹²

หลังจากถามอันตรายิกกรรมแล้ว จึงประกาศต่อสงฆ์ด้วยจุดดุดกรรมวาจาว่า ผู้ขอบวชชื่ออะไร ใครเป็นพระอุปชฌาย์ และขอความเห็นจากสงฆ์ว่า ควรจะให้บวชหรือไม่ ถ้ามีพระภิกษุแม้แต่รูปเดียวคัดค้าน ก็ไม่อาจบวชให้ได้ และเมื่อสงฆ์อนุญาตให้บวชแล้ว พระอุปชฌาย์จะบอกอนุสาสน์ (คำสอน) แก่ศิษย์ผู้บวชใหม่ คือ *นิสสัย ๔* (ภิกษุบอกนีสสัยก่อนบวช ต้องอาบัติทุกกฏ) และ *อภินิหารกิจ ๔*¹³

นิสสัย ๔ คือ ปัจจย ๔ ที่เป็นเครื่องอาศัยของพระสงฆ์ตลอดชีวิตด้วยความ อุตสาหะ ปัจจย ๔ ที่ได้นอกเหนือจากนี้เป็นอดิเรกกลาก *นิสสัย ๔* ได้แก่ อาศัยโภชนะจากบิณฑบาต อาศัยจีวรจากบังสุกุลจีวร(ผ้าที่เขาทิ้ง) อาศัยโคนไม้เป็นเสนาสนะ อาศัยมูตรน่าเป็นยา อภินิหารกิจ ๔ คือ สิ่งที่ไม่ควรทำ ๔ ประการ ซึ่งเป็นความผิดร้ายแรง ถ้ากระทำแล้วจะมีโทษถึงอาบัติปาราชิก ได้แก่ ไม่พึงเสพเมถุน ไม่พึงถือเอาของอันเขาไม่ได้ให้ ไม่พึงแก่งทำให้สัตว์ตาย รวมทั้งการทำ

¹¹ ด้วยมีบุคคลเป็นโรคเหล่านี้ พากันมาบวชเพื่อให้หมอชีวกช่วยรักษาให้จนทำให้เสียราชกิจ และก็เป็นภาระแก่พระภิกษุทั้งหลายที่จะต้องพยาบาล. มีบางคนพอหายแล้วก็สึกไป หรือมีข้าราชการหนีไปบวช ฯลฯ ศึกษาเพิ่มเติมได้จาก สุชีพ ปุณฺณานุภาพ , *พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน* , พิมพ์ครั้งที่ 16 (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย , 2539) หน้า 220 - 225

¹² พระวินัยปิฎก เล่มที่ 4 มหาวรรค ภาค 1 ข้อ 142 (*พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสยามรัฐ*), หน้า 156-157

¹³ พระวินัยปิฎก เล่มที่ 4 มหาวรรค ภาค 1 ข้อ 142 (*พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสยามรัฐ*), หน้า 158-159

ให้ชีวิตในครรรค์แห่ง ไม่พึงอวดอุตริมนุสสรธรรมที่ตนไม่มี นอกจากนั้นพระพุทธเจ้าทรงเปรียบเทียบพระสงฆ์ที่กระทำความอกุศลกิจ ๔ ประการนี้ ดังต่อไปนี้

๑. ภิกษุใดเสพเมถุนธรรม ไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศาสดาบุตร. เปรียบเหมือนบุรุษถูกตัดศีรษะแล้ว ไม่อาจจะมีศีรษะคุ่มกันนั้นเป็นอยู่

๒. ภิกษุใดถือเอาของอันเขาไม่ได้ให้ เป็นส่วนขโมย ได้ราคาบาทหนึ่งก็ดี ควรแก่ราคาบาทหนึ่งก็ดี เกิดบาทหนึ่งก็ดี ไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศาสดาบุตร. เปรียบเหมือนใบไม้เหลืองหล่นจากขั้วแล้วไม่อาจจะเป็นของเขียวสด.

๓. ภิกษุใดแกล้งพรากกายมนุษย์จากชีวิต โดยที่สุดหมายเอาถึงยังครรรค์ให้ตก ไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศาสดาบุตร. เปรียบเหมือนศิลาหนาแตกสองเสี่ยงแล้ว เป็นของกลับต่อกันไม่ได้.

๔. ภิกษุใดมีความปรารถนาลามก อันความปรารถนาลามกครอบงำแล้ว พุคอวด อุตริมนุสสรธรรมอันไม่มีอยู่ อันไม่จริง คือ ฌานก็ดี วิโมกข์ก็ดี สมาริก็ดี สมบัติก็ดี ผลก็ดี ไม่เป็นเชื้อสายพระศาสดาบุตร เปรียบเหมือนต้นตาลมียอดคั่วแล้ว ไม่อาจจะงอกอีก

แสดงให้เห็นว่า การกระทำที่เป็นอาบัติปาราชิกมีโทษร้ายแรงมากแก้ไขไม่ได้อีกเลย เพราะเมื่อพระสงฆ์ที่ต้องอาบัติปาราชิกจะต้องสึกออกไปและก็ไม่สามารถจะกลับมาบวชใหม่ได้อีกเลยตลอดชีวิต

ระเบียบแบบแผนการประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์

ในช่วงต้นพุทธกาลผู้ที่เข้ามาบวชไม่มากนัก และส่วนมากท่านก็บรรลุมรรคผลศีลระเบียบวินัยก็เกิดขึ้นกับท่านโดยอัตโนมัติ จึงไม่มีปัญหาเรื่องความประพฤติปฏิบัติ แต่เมื่อจำนวนพระสงฆ์เพิ่มมากขึ้น คนที่เข้ามาบวชก็มีจุดประสงค์ แตกต่างกัน รวมทั้งพื้นฐานทางอรรถาสัยความประพฤติคลั่นกัน จึงมีการกระทำที่ไม่เหมาะสมไม่ควร ดังนั้นจึงต้องกำหนดระเบียบข้อบังคับขึ้นเพื่อเป็นแบบแผนความประพฤติสำหรับพระสงฆ์ ได้แก่ ศีล และ วินัย

ศีล โดยทั่วไป หมายถึง ปรัตติ ธรรมชาติอันสัตบุรุษพึงทรงไว้ ความสำรวม¹⁴ หรือหมายความว่า ข้อที่จะต้องสำรวมระวังไม่ล่วงละเมิด¹⁵ เจตนาชื่อว่าศีล ได้แก่ เจตนาของบุคคล ผู้

¹⁴ จันทบูรินธนาถ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ , ปทานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต (พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย , 2537), หน้า 837

¹⁵ พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหา-จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , 2531), หน้า 293 (ในปัจจุบันคือ พระพรหมคุณาภรณ์)

จดเว้นจากบาปกรรม มีปณาดิवादเป็นต้นอยู่ หรือเจตนาของบุคคลผู้กำลังบำเพ็ญวัตตปฏิบัติอยู่¹⁶ ในสมัยพุทธกาล สीलเป็นที่รู้จักกันอยู่ก่อนแล้ว ดังเช่น โสณทัณฑชาสูตร เป็นพระสูตรที่ พระพุทธเจ้าถาม โสณทัณฑพราหมณ์ถึงคุณสมบัติของพราหมณ์ ซึ่งโสณทัณฑพราหมณ์ทูลตอบว่า มีชาติดี ท่องจำมนต์ในพระเวทได้ มีรูปร่าง มีศีล เป็นผู้ฉลาดมีปัญญา¹⁷ สำหรับพระสงฆ์ ในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้ประพฤติพรหมจรรย์ตั้งอยู่ในศีล 3 ประการ คือ จุลศีล มัชฌิมศีล มหาศีล * ดังในพระสูตรตันตปิฎก เล่มที่ 1 ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค ทุกพระสูตร¹⁸ พระพุทธเจ้าทรง ตรัสว่า ภิกษุที่ชื่อว่าถึงพร้อมด้วยศีล คือ ภิกษุผู้เว้นขาดจากการกระทำ ต่างๆ ตามที่กล่าวใน จุลศีล มัชฌิมศีล มหาศีล ซึ่งจะได้านิสงส์ คือ

“ภิกษุสมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมไม่ประสบภัยแต่ไหนๆเลย เพราะศีลสังวรนั้น เปรียบเหมือน กษัตริย์ผู้ได้มูรธาภิเษก (พิธีหลั่งน้ำรดพระเศียรในงานราชาภิเษก หรือ พระราชพิธีอื่น) กำจัดราช ศัตรูได้แล้ว ย่อมไม่ประสบภัยแต่ไหนๆ เพราะราชศัตรูนั้น ฉันทใด ภิกษุก็ฉันทนั้น สมบูรณ์ด้วย ศीलอย่างนี้แล้วย่อมไม่ประสบภัยแต่ไหนๆ เพราะศีล สังวรนั้น ภิกษุสมบูรณ์ด้วยอริยศีลชั้นนี้ ย่อม ได้เสวยสุขอันปราศจากโทษในภายใน”¹⁹

หรือ “คูกรอนนที ศीलที่เป็นกุศลมีความไม่เคียดรอนเป็นผล มีความไม่เคียดรอนเป็น อานิสงส์ ความไม่เคียดรอนมีความปราโมทย์เป็นผล มีความปราโมทย์เป็นอานิสงส์ ความ ปราโมทย์มีปิติเป็นผล มีปิติเป็นอานิสงส์ ปิติมิปีสัททริเป็นผล มีปีสัททริเป็นอานิสงส์ ปีสัททริ มีสุขเป็นผล มีสุขเป็นอานิสงส์ สุขมีสมาธิเป็นผล มีสมาธิเป็นอานิสงส์ สมาธิมี ยถากุตญาณทัสนะเป็นผล มียถากุตญาณทัสนะเป็นอานิสงส์ ยถากุตญาณทัสนะมีนิพพิทาเป็น ผล มีนิพพิทาเป็นอานิสงส์ นิพพิทามีวิราคะเป็นผล มีวิราคะเป็นอานิสงส์ วิราคะมีวิมุตติ ญาณทัสนะเป็นผล มีวิมุตติญาณทัสนะเป็นอานิสงส์ด้วยประการดังนี้แล คูกรอนนที ศील

¹⁶ สมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) , คัมภีร์วิสุทธิมรรค (พิมพ์ครั้งที่ 4 , กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประยูรวงษ์พรินท์ติ้ง จำกัด , 2546) , หน้า 10

¹⁷ พระสูตรตันตปิฎก เล่มที่ 1 ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค ข้อ 178-195 (พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับ สยามรัฐ) , หน้า 118-128

* ดูรายละเอียดในภาคผนวก ก , หน้า 80.

¹⁸ มีอยู่ทั้งหมด 13 พระสูตร คือ 1) พรหมชาลสูตร 2) สามัญญผลสูตร 3) อัมพัญญสูตร 4) โสณทัณฑชาสูตร 5) กุญ्हันตสูตร 6) มหาสิลสูตร 7) ชาลยสูตร 8) มหาสิหนาทสูตร 9) โปฏฐปาทสูตร 10) สุกสูตร 11) เกวัญญสูตร 12) โลหิจจสูตร 13) เติวชชสูตร

¹⁹ พระสูตรตันตปิฎก เล่มที่ 1 ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค (พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับ สยามรัฐ) , หน้า 67 , 100 , 136 , 175 , 20 , 21 , 24 , 26 , 292 , 315 , 345 , 378

ที่เป็นกุศลย่อมยังความเป็นพระอรหันต์ให้บริบูรณ์ โดยลำดับ ด้วยประการดังนี้แล “²⁰ เป็นต้น พระพุทธเจ้ามิได้ทรงบังคับให้พระสงฆ์ต้องรักษาศีล หรือ มิได้ทรงกำหนดโทษสำหรับพระสงฆ์ที่ล่วงละเมิดศีล เพียงแต่ทรงแสดงให้พระสงฆ์เห็นโทษแห่งศีลวิบัติ ดังเช่น

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษของคนทุศีล เพราะศีลวิบัติ ๕ ประการนี้ ๕ ประการ เป็นไฉน คือ ผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ ในธรรมวินัยนี้ ย่อมถึงความเสื่อม โภคทรัพย์อย่างมาก อันมีความประมาทเป็นเหตุ นี่เป็นโทษข้อที่ ๑ ของคนทุศีล ... กิเลสที่ชั่วของผู้ทุศีล มีศีลวิบัติย่อมพุ่งไป นี่เป็นโทษข้อที่ ๒ ของคนทุศีล ... ผู้ทุศีลมีศีลวิบัติ จะเข้าสู่บริษัทใดๆ คือ ชัตติยบริษัท พราหมณบริษัท คฤหบดีบริษัท สมณบริษัท ย่อมไม่มองอาจ เก้อเขินเข้าไปนี่เป็นโทษข้อที่ ๓ ของคนทุศีล ... คนทุศีล มีศีลวิบัติ ย่อมเป็นผู้หลงกระทำกาละ นี่เป็นโทษข้อที่ ๔ ของคนทุศีล... คนทุศีล มีศีลวิบัติ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึง อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก นี่เป็นโทษ ข้อที่ ๕ ของคนทุศีล เพราะศีลวิบัติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษของคนทุศีล เพราะศีลวิบัติ ๕ ประการนี้แล ฯ”²¹ เป็นต้น และ ทรง แสดงประโยชน์ของการรักษาศีล (ดังเช่นที่กล่าวมาแล้วในอานิสงส์ของศีล) แต่เมื่อเกิดเหตุไม่ดี ไม่งาม มีเหตุการณ์มัวหมองในขณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงบัญญัติวินัยขึ้นเป็นพุทธอาณัติ สำหรับสังคัมภิกษุสงฆ์ เพื่อบังคับควบคุมความเป็นอยู่ และความประพฤติของพระภิกษุสงฆ์และทรงกำหนดโทษผู้ล่วงละเมิดวินัยด้วย

วินัย โดยทั่วไป หมายความว่า ข้อควรแนะนำ ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติ²² หรือ หมายความว่า ระเบียบสำหรับกำกับความประพฤติให้เป็น แบบแผนอันหนึ่งอันเดียวกัน²³ วินัยในส่วนของพระสงฆ์ หมายถึง พุทธบัญญัติ(อาทิพรหมจรรย์) และอภิธมาจาร ซึ่งประกอบด้วยสิกขาบทต่างๆมากมาย มีทั้งข้อกำหนดเกี่ยวกับความเป็นอยู่ส่วนตัว ข้อกำหนดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกคือพระภิกษุด้วยกันและความสัมพันธ์กับคนภายนอกเช่นกับคฤหัสถ์ทั้งหลาย ตลอดจนการปฏิบัติต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ระเบียบว่าด้วยการปกครองและการดำเนินกิจการต่างๆของสงฆ์ เป็นต้น²⁴ พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงบัญญัติล่วงหน้า ต่อเมื่อเกิดความเสียหาย

²⁰ พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 16 อังคุตตรคิกาย ทสก-เอกาทสกนิบาต ข้อ 208 (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสยามรัฐ), หน้า 289

²¹ พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 14 อังคุตตรนิกาย ปิฎกจ-ฉักกนิบาต ข้อ 213 (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสยามรัฐ), หน้า 226-227

²² แปลก สนธิรักษ์, พจนานุกรมบาลี-ไทย (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช , 2506) , หน้า 294

²³ พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต) , พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , 2531) , หน้า 274 (ในปัจจุบันคือ พระพรหมคุณาภรณ์)

²⁴ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) , พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , 2538 (ในปัจจุบันคือ พระพรหมคุณาภรณ์)

ขึ้น จึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามประพฤตินั้นอีก ดังจะเห็นได้ว่าพรรษาที่ 1-11 พระพุทธเจ้า ยังไม่ได้ทรงบัญญัติสิกขาบท จนหลังออกพรรษาที่ 12 แล้ว พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติ ปาราชิกสิกขาบทที่ 1 ห้ามภิกษุเสพเมถุน โดยปรารภเหตุการณ์มัวหมองในสงฆ์ โดยเนื่องมาจาก ที่พระสุทินเสพเมถุนกับอดีตภรรยาที่ป่ามหาวัน กรุงเวสาลี ทรงเป็นการบัญญัติครั้งแรก และทรง บัญญัติเรื่อยมาทุกครั้งที่เกิดเหตุการณ์ไม่ดี ไม่งามขึ้นในสงฆ์

ในการบัญญัติวินัย พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติโดยมีขั้นตอนดังนี้

1. มีการกระทำหรือประพฤติน่าเกลียดเกิดขึ้น โดยบุคคล หรือ กลุ่มบุคคล จนคนทั่วไปมีความรู้สึกไม่ยอมรับ คำหยาบ จนเสียงคำหยาบพร่ำหลายทำนองเกิดเป็นประชามติขึ้น
2. มีพระภิกษุผู้ที่อริยาศยดีงาม หรือชาวบ้านที่หวังดี ได้นำเรื่องที่เกิดขึ้นไปกราบทูล ให้ทรงทราบ
3. รับสั่งให้ประชุมพระที่อาศัยอยู่ในที่นั้นๆ โดยให้ท่านที่ทำเรื่องเสื่อมเสียเข้าไปใน ที่ประชุมด้วย จะรับสั่งถามถึงเรื่องที่เกิดขึ้น เมื่อท่านรับสารภาพแล้ว จะทรงตำหนิการกระทำ เช่นนั้น และผลดีที่เกิดขึ้นจากการละเว้นไม่กระทำ จากนั้นจะทรงบัญญัติพระวินัยห้ามมิให้ใคร กระทำเช่นนั้น ตามควรแก่ลักษณะของความผิด
4. ท่านที่ทำคนแรกได้รับการยกเว้นไม่ต้องรับผิดชอบในการกระทำนั้นเรียกว่า อาทิกัมมิ กะ คือท่านผู้เป็นต้นเหตุให้บัญญัติพระวินัยข้อนั้นๆ หากสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ตั้งเกินไป จะ ทรงอนุบัญญัติให้มีผลในการปฏิบัติดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือให้สนองตอบเจตนารมณ์ในการ บัญญัติสิกขาบทแต่ละข้อ
5. เหตุผลในการทรงบัญญัติสิกขาบทจึงเกิดขึ้นจากเหตุต่างๆกัน เช่น การกระทำนั้น เป็นบาป คือ เป็นความผิดสากล ใครทำก็บาป เช่นฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ความเชื่อถือของคนในยุค นั้น เช่นห้ามมิให้พระชูดิน ตัดต้นไม้ จิตวิทยามวลชนเช่น พระในชมพูทวีป 15 วันจึงอาบน้ำได้ หนหนึ่ง หากไม่ถึง 15 วันอาบน้ำต้องปาจิตตีย์ และเพื่อความ เป็นระเบียบเรียบร้อยสำหรับหมู่ ภิกษุ ภิกษุณี เป็นต้น
6. สิกขาบทที่ทรงบัญญัติแก่พระภิกษุ จะทรงประชุมสงฆ์ บัญญัติในท่ามกลาง สงฆ์²⁵

ในการบัญญัติวินัย พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเพื่อประโยชน์ 10 ประการ

ก. ว่าด้วยประโยชน์แก่สงฆ์โดยส่วนรวม

²⁵ พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตญาโณ), *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา*, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย , 2542) หน้า 81 -82

1. เพื่อความดีงามของสงฆ์
2. เพื่อความผาสุกของสงฆ์
- จ. เพื่อประโยชน์เฉพาะบุคคล
 3. เพื่อขจัดคนหน้าค้ำ
 4. เพื่อความผาสุกของของผู้ทรงศีล
- ค. เพื่อประโยชน์คือความดีงามแห่งชีวิต
 5. เพื่อป้องกันความเลวร้ายที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน
 6. เพื่อขจัดความเลวร้ายในอนาคต
- ง. เพื่อประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชน
 7. เพื่อให้เกิดความเลื่อมใสแก่ผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส
 8. เพื่อให้ผู้เลื่อมใสแล้ว เลื่อมใสยิ่งขึ้น
- จ. เพื่อประโยชน์แก่พระศาสนา
 9. เพื่อความดำรงมั่นแห่งพระสัทธรรม
 10. เพื่ออนุเคราะห์พระวินัย(สนับสนุนความมีระเบียบวินัย)²⁶

วินัยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

1. สิกขาบทในปาฏิโมกข์ หรือเรียกว่าสิกขาบทในวิภังค์ หรือเรียกว่า อาทิพรหมจรรย์ / อาทิพรหมจาริกาสิกขา
2. สิกขาบทนอกปาฏิโมกข์ หรือเรียกว่า สิกขาบทในชั้นธกะ หรือเรียกว่า อภิสมาจาริกาสิกขา

อาทิพรหมจรรย์หรืออาทิพรหมจาริกาสิกขา หมายถึง หลักการศึกษาอบรมในฝ่ายบพัญญูติ หรือข้อปฏิบัติที่เป็นเบื้องต้นของพรหมจรรย์ ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เป็นพุทธอาณัติ เพื่อป้องกันความประพฤติเสียหายและวางโทษแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดโดยปรับอาบัติหนักบ้างเบาบ้าง ในวัน 14 ค่ำ หรือ 15 ค่ำ พระสงฆ์จะประชุมกันเพื่อทบทวนสิกขาบท ได้แก่ ปาราชิก 4 สังฆาทิเสส 13 นิสสัคคียปาจิตตีย์ 30 ปาจิตตีย์ 92 ปาฏิเทสนียะ 4 อธิกรณสมณะ 7 อนียตะ 2 เสาขียวัตร 75 รวมเป็น 227 สิกขาบท เรียกว่า ปาติโมกข์ ถ้าพระภิกษุใดระลึกได้ว่าละเมิด จะต้องเปิดเผยหรือแสดงอาบัติ ปาฏิโมกข์จึงเป็นข้อผูกพันและมีผลในการควบคุม

²⁶ เสฐียรพงษ์ วรรณปก, คำบรรยายพระไตรปิฎก, (กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, พิมพ์ครั้งที่ 3, 2543), หน้า 21-22

พฤติกรรมของพระภิกษุสงฆ์มากกว่าในอภิสมาจาริกาสึกษา หรือชั้นธกะ²⁷

อภิสมาจาริกาสึกษา หมายถึง ระเบียบปฏิบัติ ขนบธรรมเนียมวัตร ประเพณีอันดีงามของพระสงฆ์ เป็นสิกขาบทนอกพระปาติโมกข์ระเบียบปฏิบัติในอภิสมาจาริกาสึกษาก็มีความสำคัญไม่น้อย เพราะเป็นการรักษาระเบียบของสังคมสงฆ์ วิธีปฏิบัติในการทำอุโบสถระเบียบปฏิบัติเมื่อพระภิกษุละเมิดสิกขาบท รายละเอียดเกี่ยวกับการแก้ปัญหาคความขัดแย้ง และรายละเอียดอื่น ๆ เกี่ยวกับภาระหน้าที่ของสงฆ์ ซึ่งรวมอยู่ใน ชั้นธกะ โดยชั้นธกะหนึ่ง ๆ ว่าด้วยเรื่องหนึ่ง ๆ เช่น อุโบสถชั้นธกะ : หมวดที่ว่าด้วย การทำอุโบสถ , จีวรชั้นธกะ : หมวดที่ว่าด้วยจีวร , เกสัชชชั้นธกะ : หมวดที่ว่าด้วยยา , วัตตักชั้นธกะ : ว่าด้วยวัตรหรือข้อปฏิบัติของภิกษุ* เป็นต้น รวมทั้งสิ้นมี 22 ชั้นธกะ (พระวินัยปิฎกเล่ม 4-5-6-7)

ดังนั้นระเบียบแบบแผนการประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์ คือ ศีลและ วินัย ซึ่งเป็นระเบียบของสังคมสงฆ์ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นเพื่อให้เป็นหลักปฏิบัติในการดำรงชีวิตร่วมกันในหมู่พระภิกษุ โดยวินัยเป็นข้อบังคับที่พระภิกษุทุกรูปจะต้องปฏิบัติตาม ถ้ามีการละเมิดวินัยจะต้องได้รับโทษ หรือ ต้องอาบัติ ที่มีความหนักเบาของความผิดและจะได้รับโทษตามความผิดที่กระทำต่างกันเป็น 7 อย่าง คือ

1. ปาราชิก (แปลว่า ผู้พ่ายแพ้) เป็นโทษหนัก ทำให้ผู้ล่วงละเมิดขาดจากความเป็นภิกษุ เช่น ภิกษุเสพเมถุนโดยที่สุดแม้ในตริจฉานตัวเมีย เป็นต้น
2. สังฆาทิเสส (แปลว่า อาบัติอันจำปรารธนาสงฆ์ ในกรรมเบื้องต้นและกรรมที่เหลือ) มีโทษน้อยลงมา ผู้ล่วงละเมิดต้องอยู่กรรมคือประพฤติวัตรตามที่ทรงบัญญัติ จึงจะพ้นจากอาบัตินี้ เช่น ภิกษุกำหนดพูดให้หญิงบำเรอตนด้วยกาม ด้วยคำพาดพิงเมถุน เป็นต้น
3. อุลลัจจัย (แปลว่า ความล่วงละเมิดที่หายาบ) เช่น ภิกษุประพฤติตามภิกษุผู้ทำสงฆ์ให้แตกกัน เป็นต้น
4. ปาจิตตีย์ (แปลว่า การละเมิดที่ยังกุศลให้ตก) เช่น ภิกษุฉันอาหารที่เขาไม่ได้ให้ล่วงช่องปาก เป็นต้น
5. ปาฏิเทสนียะ (แปลว่า จะพึงแสดงคืน) เช่น ภิกษุไม่มีญาติหาโภชนะได้ยากรับมาเองแล้วฉัน เป็นต้น
6. ทุกกฏ (แปลว่า ทำไม่ได้) เช่น ภิกษุไม่อาพาธขอแคงหรือข้าวสุกเพื่อประโยชน์ตน เป็นต้น

²⁷ รินธรรม อโศกตระกูล, “อิทธิกรณกับการปกครองสงฆ์,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 10-11.

* ดูรายละเอียดในภาคผนวก ข, หน้า 86

7. ทูพภาสิต (แปลว่า พุคไม่ดี) เช่น ภิกษุพุกส์้อเล่นอุปสัมบัน (ผู้ได้รับอุปสมบท เป็นภิกษุแล้ว), อนุปสัมบัน (ผู้ยังมีได้อุปสมบท ได้แก่กฤหัสถ์และสามเณร) ด้วยอักโกสวัตถุ(เรื่อง สำหรับค่า มี 10 อย่างคือ 1.ชาติกำเนิด 2.ชื่อ 3.โคตร 4.การงาน 5.ศิลปะ 6.โรค 7.รูปพรรณ สันฐาน 8.กิลส 9.อาบัติ 10.คำสพประมาทอย่างอื่นๆ เป็นต้น

ส่วนอาบัติตั้งแต่ ฤกษ์จชัย ถึง ทูพภาสิต มีโทษเบา ผู้ล่วงละเมิดต้องประกาศสารภาพผิดต่อ หน้าภิกษุด้วยกัน ดังเรียกว่า ปลงอาบัติ จึงจะพ้นอาบัติเหล่านี้²⁸

แต่สำหรับผู้ล่วงละเมิดศีลไม่มีการระบุโทษ จึงสรุปว่า ข้อวัตรปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ จึง รวมทั้ง ศีล และ วินัย ตลอดจนจนถึง ข้อประพฤติปฏิบัติที่พึงกระทำเป็นประจำ และที่เป็นไปตาม ขนบธรรมเนียม หรือ วิธีการดำเนินชีวิต

²⁸ ศึกษารายละเอียดได้ใน พระมหา บุญเลิศ ฐานทิน โน และคณะ , อริยวินัย (พิมพ์ครั้งที่ 3 , กรุงเทพฯ : เพื่อฟ้าพรินตัง, 2547)